

PAAVO KASTARI

Professori Tarkiainen toi osuvalla tavalla esille monia valtiosääntöömme liittyviä näkökohtia, joihin minäkin puolestani yhdyn. Juristina tahtoisin kuitenkin lisätä, että valtiosääntö on ennen kaikkea oikeudellinen instrumentti. Sen säännösten mukaan toimitaan tavallisissa oloissa tottumuksesta ja miltei vaistonvaraisesti, mutta epäselvissä tilanteissa on haettava pykälät esiin ja joskus niiden soveltamisella saattaa olla suorastaan ensiluokkainen merkitys.

Valtiosäännön tärkeimmät pykälät on meillä koottu perustuslakeihin, joista merkittävimmit ovat hallitusmuoto ja valtiopäiväjärjestys. Hallitusmuoto on niistä keskeisin, koska se sisältää valtion rakennetta koskevat tärkeimmät säännökset sekä sitä paitsi perustavaa laatua olevat määräykset koko poliittiselle järjestelmälle. Valtiopäiväjärjestys puolestaan organisoi eduskunnan toiminnan niin tavattoman yksityiskohtaisesti perustuslain säännöksillä, että vastaavaa tuskin tavataan muualla kuin Ruotsissa. Muualla parlamentit työskentelevät vain itse vahvistamiensa työjärjestysten varassa.

Mikä on sitten perustuslaki? Nimensä mukaisesti se on tarkoitettu perustavaa laatua olevaksi ja ennen vanhaan sillä katsottiin olevan vielä suurempi pyhyys kuin tavallisilla laeilla. Nykyisellä maallistuneella aikakaudella on pyhyyden sädekehä haalistunut, mutta perustuslain pysyvyyttä on pyritty lisäämään sellaisilla teknillisillä järjestelyillä, jotka tekevät sen muuttamisen vaikeammaksi kuin tavallisen lain. Meillä tämä vaikeutus ilmenee siinä, että perustuslaki on ensin hyväksyttävä yksinkertaisella enemmistöllä ja sitten vielä vaalien jälkeen uudessa eduskunnassa toisen kerran ja nyt kahden kolmaosan enemmistöllä. Eduskunta voi kuitenkin julistaa tällaisen asian kiireelliseksi, mutta silloin siihen tarvitaan kokonaista viidenkuudesosan enemmistö.

Tämä nopea mahdollisuus onkin osoittautunut erittäin tärkeäksi. Itsenäisyytemme aikana meillä on käytetty perustuslain säätämismenettelyä yli 600 kertaa ja niistä on yli 90 % julistettu 5/6:n enemmistöllä kiireellisiksi. Mutta onko valtiosääntöemme sitten todella niin epävakainen, että sitä on pitänyt noin tavattoman monta kertaa muuttaa? Ei, ei todellakaan, vaan professori Tarkiainen on tässäkin kohden aivan oikeassa. Todellisia muutoksia on ollut vain muutamia, mutta sitä useammin on sitten ollut poikkeuksia, jotka kuitenkin useimmiten ovat olleet tilapäisiä ja lyhytaikaisia. Juuri tämän nopean poikkeusmahdollisuuden ansiosta perustuslakimme on voitu sitä rikkomatta mukauttaa niihin vaihteleviin tilanteisiin, joita varsinkin sota- ja kriisikaudet ovat kansamme eteen tuoneet. Lukumäärältään useimmat poikkeukset on tehty kansalaisten perusoikeuksiin, joita varsinkin sota-aikana jouduttiin erityisesti säännöstelyjärjestelmällä ja sensuuri-toimenpitein tuntuvasti rajoittamaan.

Tällä tavoin on perustuslakeihimme sisältyvä valtiosääntö saanut oikeudellisen luonteen, joka on suorastaan ainutlaatuinen koko maailmassa. Se on nimittäin samalla kertaa sekä jäykkä että joustava. Erityisesti on kansalaisvapauksien perustuslain suoja, joka lainsäätäjän käsissä on kehittynyt suoranaisesti järjestelmäksi, herättänyt muiden maiden valtiosääntöjuristien keskuudessa kummastelevaa ihmetystä. Lainsäätäjä on yleensä noudattanut niin uskollisesti perustuslakeja, että meillä ei ole käytännössä juuri tarvittu professori Tarkiaisen kaipaamaa lakien perustuslainmukaisuutta tutkivaa erityistä tuomioistuinta. Kun kansalaisten perusoikeuksiin puuttuminen nykyisellä vauhdin aikakaudella edellyttää käytännöllisesti katsoen aina 5/6 enemmistöä eduskunnassa, on tätä menettelyä pidettävä erittäin merkittävänä suojavarustuksena.

Valtiosääntöömme sisältyy muitakin määräenemmistöihin nojaavia suoja-säännöksiä. Niinpä eduskunnan kolmanneksella on mahdollisuus saada taval-linenkin laki lepäämään yli vaalien, joten se vasta enemmistön hyväksymänä uudessa eduskunnassa voi tulla voimaan. Merkittävää on myös, että pysyvän tai vuotta pitemmän veron säätäminen vaatii 2/3 enemmistön. Nämä kaksi viimeksi mainittua määräenemmistövaatimusta ovat myös ainutlaatuisia tai ainakin hyvin harvinaisia muualla maailmassa. Ne ovat kyllä silloin tällöin johtaneet hankaliin tilanteisiin, mutta niistä on kuitenkin aina jotenkuten selvitty. Eikä niiden merkitystä vähemmistöä suojaavina taikka kohtuulli-suuteen pakottavina käy kieltäminen.

Tässäkään tilaisuudessa ei kuitenkaan mielestäni sovi sivuuttaa valtiosään-nöstömme kaikkein merkittävintä erikoisuutta. Tarkoitan voimakkaan pre-sidentinvallan ja toisaalta parlamentaarisen järjestelmän yhteensovittamista. Se antaa koko valtiolliselle järjestelmällemme erikoisluonteen, joka tosin ei ole ainutlaatuinen, mutta kuitenkin sangen harvinaisen. Vertaukset tällä niinkuin monella muullakin alalla ontuvat aina, mutta eräänlaisena rin-nastuskohteena voidaan kuitenkin mainita esim. Saksa ennen Hitlerin val-taantuloa sekä nykypäivien Ranska.

Epäilemättä oli valtiosääntöemme laatijoitten tarkoituksena luoda valtion-päämiehelle vahva asema ja useimmat tämän tärkeän tehtävän hoitajista ovat olleet voimakkaita persoonallisuuksia, jotka ovat myös käyttäneet val-tuusiensa. Tuskin on myöskään epäilyksiä siitä, etteikö kansamme jokseen-kin jakamattomalla kiitollisuudella ja kunnioituksella muistele niitä suu-ria miehiään, jotka ovat olleet tällä tärkeällä paikalla.

Sytä siihen, että valtionpäämiehemme asema ei ole samaan tapaan kuin useimmissa vastaavanlaisen valtiosäännön omaksuneissa maissa parlamentari-soitunut pelkästään symboliseksi keulakuvaksi, vaan päin vastoin ja ken-ties erityisesti toisen maailmansodan jälkeen vain vahvistunut, emme ehkä nyt voi ryhtyä täällä tarkemmin pohtimaan. Käsitykseni mukaan tätä ilmiötä voitaneen osittain pitää jonkinlaisena kääntöpuolena professori Tarkiaisen

mainitsemaille hallitustemme lyhytikäisyydelle ja heikkoudelle, joiden eräänä syynä hän mainitsee puoluehajanaisuuden. Muutama vuosi sitten julkaisemassani presidentin asemaa koskevassa kirjasessa mainitsin tämän ongelman yhteydessä, että »normaalioloissa on puolueorkesteri laidasta laitaa soittanut parlamenttaarisen partituurin nuotteja hallituksen muodostamisessa ja toiminnassa oikeastaan vain 1930-luvun loppuvuosina».

Kun myös äärimmäinen vasemmisto on nyttemmin — ja käsitykseni mukaan lopullisesti — hyväksytty orkesteriin mukaan, saattaa tällä seikalla olla ajan oloon huomattavia vaikutuksia myös presidentin asemaan. Paitsi hallitusten muodostamisessa ja pystyssä pitämisessä on meikäläisellä puoluejärjestelmällä kuitenkin jo aikaisemminkin ollut ja saattaa tulla myös vastaisuudessa olemaan monenlaisia vaikeuksia erityisesti presidentin vaalissa. Mitä keskeisemmäksi presidentin asema on kehittynyt, sitä merkittävämmäksi on korostunut myös presidentin vaali. Sen suorittaminen kansan itsensa toimesta — olipa sitten välillisesti niinkuin nykyisin, taikka välittömästi, niinkuin varsin monet tuntuvat haluavan — saattaa vastaisuudessa paljastua kansanvaltamme Akilleen kantapääksi.

Kansanvalta kaikissa muodoissaan vaatii suurta kypsyyttä ja taitoa. Parlamentarismilla on omat vaikeutensa ja presidenttijärjestelmällä samoin omansa. Meillä on jo aikalailla kokemuksia siitä, että myöskään niiden samanaikainen soveltaminen ei ole sekään helppoa. Valtiomiestemme ja poliitikkojen kaukonäköisyys joutuu varmaankin jatkuvasti koetukselle näiden ongelmien selvittämisessä ja siitä riippuu olennaisesti valtiosääntömme tuleva kehitys.